

Piotr Pikulski*, Klaudia Stala**

Pałac królewski w Łobzowie w czasach Jana III Sobieskiego.

W poszukiwaniu autora projektu odbudowy rezydencji na podstawie analizy dorobku architektów Piotra Bebera, Tylmana z Gameren i Augustyna Locciego

Royal palace in Łobzow in the times of Jan III Sobieski.

Search for the author of the reconstruction project of the residence, based on the analysis of the architectonic achievements of Piotr Beber, Thieleman van Gameren and Augustyn Locci

Słowa kluczowe: Jan Sobieski, Piotr Beber, Tylman z Gameren, Augustyn Locci, pałac, Łobzów, projekt odbudowy

Key words: Jan Sobieski, Piotr Beber, Thieleman van Gameren, Augustyn Locci, palace, Łobzow, reconstruction project

Artykuł jest wynikiem kontynuacji badań nad stanem zachowania krakowskiego pałacu w Łobzowie po zniszczeniach z 1655 roku¹ i związkami obiektu z osobą Jana III Sobieskiego. Istniejące, nieliczne źródła historyczne sugerują, że Sobieski jeszcze jako hetman, a następnie władca żywo interesował się rezydencją i rozpoczął w niej prace naprawcze, w krótkim czasie po wojnach szwedzkich². Rezultaty badań nad wkładem króla w odbudowę pałacu zawarto w publikacji autorstwa P. Pikulskiego i M. Szpyta, w której udało się udowodnić, że Sobieski wprowadził w ograniczonym zakresie, jednak podniósł łobzowską rezydencję z ruin, by zamieszkać w niej wraz z rodziną³. Rezultaty kolejnych badań, tym razem dotyczące mecenatu i działalności architektonicznej Jana III Sobieskiego, potwierdziły postawioną w badaniach tezę, że fundowane przez Sobieskiego budynki, zarówno świeckie, jak i sakralne, wyróżniały się wspólnymi, charakterystycznymi dla upodobań tego władcy elementami architektonicznymi, które z powodzeniem można określić mianem stylu architektonicznego⁴.

The article is a result of continued research on the state of preservation of the Palace in Łobzow, Krakow, after the damage it suffered in 1655¹, and connections between the object and King Jan III Sobieski. The existing, scarce historical resources suggest that Sobieski, still as a hetman and then the monarch, was keenly interested in the residence and began repair work in it soon after the Swedish Wars². Results of research on the King's contribution to the reconstruction of the palace were included in the publication by P. Pikulski and M. Szpyta, where it was shown that Sobieski, even though on a limited scale, was able to raise the Łobzow residence from ruin, in order to live in it with his family³. Results of further research, this time concerning the patronage and architectonic activity of Jan III Sobieski, confirmed the thesis that had been assumed in the research, that buildings founded by Sobieski, both lay and sacred, were distinguished by shared architectonic elements characteristic for the King's taste, which could successfully be called an architectonic style⁴.

* mgr inż. arch., Politechnika Krakowska, Wydział Architektury

** dr hab., prof. PK, Politechnika Krakowska, Wydział Architektury

* mgr inż., Cracow University of Technology, Faculty of Architecture

** dr hab., prof. CUT, Cracow University of Technology, Faculty of Architecture

Cytowanie / Citation: Pikulski P., Stala K. Royal palace in Łobzow in the times of Jan III Sobieski. Search for the author of the reconstruction project of the residence, based on the analysis of the architectonic achievements of Piotr Beber, Thieleman van Gameren and Augustyn Locci. *Wiadomości Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation* 2018;54:111-120

Otrzymano / Received: 28.12.2017 • **Zaakceptowano / Accepted:** 20.05.2018

doi:10.17425/WK54LOBZOW

Praca dopuszczona do druku po recenzjach

Article accepted for publishing after reviews

W rozważaniach podjętych w niniejszym artykule istotne są dwa aspekty związane z pobytem Sobieskiego w rezydencji łobzowskiej. Kraków musiał być od początku brany pod uwagę przez króla jako baza wypadowa wyprawy na Wiedeń oraz miejsce, gdzie bezpiecznie, a zarazem w możliwie najmniejszej odległości od planowanej bitwy mógł umieścić bliskich. To właśnie dogodna lokalizacja Krakowa oraz wciąż wysoki polityczny status miasta, pełniącego nadal funkcję formalnej stolicy Rzeczypospolitej, prawdopodobnie skłoniły go do decyzji o odbudowie letniej rezydencji mającej charakter czasowej siedziby, gdzie jak wiemy ze źródeł historycznych, spędził z żoną i dziećmi około 20 lat⁵.

Sentyment władcy do Krakowa, jak pisał Michał Rożek, był znaczny. Wiązał się ze wspomnieniami z młodości, kiedy Sobieski spędzał tu lata studiów, a także z koronacją i hucznym przyjęciem, jakie zgotowali mu wówczas mieszczanie krakowscy. Tak więc zarówno ze względów strategicznych, ale też po części z sympatii do miasta, tu uczynił król ośrodek koncentracji wojsk, tu odbył pielgrzymkę do świętych patronów narodowych i otrzymał błogosławieństwo papieskie na świętą wojnę⁶. 29 lipca 1863 roku przybył z rodziną do Krakowa, a stamtąd do Łobzowa, gdzie pozostawił żonę z dziećmi.

The article discusses two significant aspects related to the stay of Sobieski in the Łobzow residence. From the very beginning the King must have considered Krakow to be a suitable base camp on the way to Vienna, and a place where his family could stay in safety, as well as relatively close to the planned battle. This convenient location of Krakow and high political status of the city that still served as the formal capital of Poland must have induced the King to decide to rebuild the summer residence as a temporary set where, as we know from historical sources, he spent about 20 years with his wife and children⁵.

As Michał Rożek wrote, the monarch felt considerable sentimental attachment to Krakow. It was associated with memories of his youth, when Sobieski studied here, and with the coronation and a grand reception given to the King by Krakow burgesses. Thus, partially for strategic reasons but also because of his fondness for the city, it was here that the King established the place for concentration of his troops, here he made a pilgrimage to the saint patrons of the nation and received the papal blessing for the holy war⁶. On July 29, 1863, he arrived with his family to Krakow, and then to Łobzow where he left his wife and children.

The choice of Łobzow was advantageous for many reasons, but probably the main reason why the Wawel

Ryc. 1. Synagoga w Żółkwi, której autorstwo przypisywane jest Piotrowi Beberowi, fot. Tomasz Leśniowski, 8 lipca 2008, źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Synagoga_w_żółkwi

Fig. 1. Synagogue in Żółkiew the design of which is attributed to Piotr Beber, photo: Tomasz Leśniowski, July 8, 2008, source: https://pl.wikipedia.org/wiki/Synagoga_w_żółkwi

Ryc. 2. Ratusz miejski w Żółkwi autorstwa Piotra Bebera na zlecenie Jana Sobieskiego, fot. Viktor Zagreba, źródło: <http://shtetlroutes.eu/pl/j-schall-zolkiew-miasto-pamiatek-i-wspomnien-historecznych/>
 Fig. 2. Town hall in Żółkiew designed by Piotr Beber, commissioned by Jan Sobieski, photo: Viktor Zagreba, source: <http://shtetlroutes.eu/pl/j-schall-zolkiew-miasto-pamiatek-i-wspomnien-historecznych/>

Wybór Łobzowa był z wielu powodów korzystny, jednak być może główną przyczyną pominięcia Wawelu był fakt złego stanu zamku. M. Rożek pisał wprost, że stało się tak, „jako że Wawel był źle utrzymany”⁷. Oznacza to, iż prawdopodobnie koszty przygotowania zamku pod siedzibę królewskiej rodziny były nieopłacalne. Naprawa letniej rezydencji łobzowskiej nie była chyba aż tak kosztowna, poza tym, jak pisaliśmy powyżej, Sobieski przysposobił do zamieszkania prawdopodobnie tylko skrzydło południowe, ewentualnie fragmentaryczne odcinki wschodniego i zachodniego skrzydła, tworząc w ten sposób założenie otwarte w kierunku północnym, wprost na ogrody. Sama lokalizacja pałacu w miejscu urokliwym, z dala od zgiełku miasta, w otoczeniu Młynówki, sadzawek i ogrodów była zdecydowanie bardziej odpowiednia dla dzieci i stwarzała możliwość przyjemnego pobytu. Niewielki dystans od Krakowa umożliwił w dowolnym czasie odwiedzenie miasta, co było kolejnym pozytywnym aspektem ulokowania tu najbliższych.

Z pewnością król powinien był zapewnić komfortowe warunki żonie na pobyt w rezydencji, dlatego budowla musiała zostać starannie wykończona i odpowiednio wyposażona. Komu władca zlecił zadanie odbudowy, jak wiemy oszczędnej do tego stopnia, że niektóre detale ze zrujnowanej części budynku po rozbiórce były przewożone do Wilanowa, by tam wykorzystać je przy budowie pałacu? Przy obecnym stanie wiedzy jednoznaczna odpowiedź na tak postawione pytanie nie jest możliwa.

Celem niniejszego artykułu jest zatem próba wytypowania z największym prawdopodobieństwem artystów mogących być autorami odbudowy i architektonicznych

Castle was passed over was the poor condition of the castle. M. Rożek wrote simply that it was so “because Wawel was poorly maintained”⁷. It means that the cost of preparing the castle for the stay of the royal family must have been uneconomic. The repairs to the summer residence in Łobzow cannot have been so costly; besides, as we have written above, most probably Sobieski adapted only the south wing as the living quarters, or possibly fragmentary sections of the east and west wings, thus creating an open layout towards the north, directly facing the gardens. The very location of the palace in an enchanting place, far from the noise of the city, surrounded by the river

Młynówka, ponds and gardens, was definitely more suitable for children and offered the possibility of a pleasant stay. A short distance to Krakow allowed for visiting the city at any time, which was yet another advantage for locating the closest relatives here.

Certainly the King should have provided a comfortable stay in the residence for his wife, so the buildings had to be carefully finished and properly furnished. Who did the monarch commission the task of rebuilding so frugal that some details from the ruined part of the building were dismantled and transported to Wilanow to be used for rebuilding the palace there? At the current state of knowledge an explicit answer to that question is not possible.

The aim of this article is therefore an attempt to select the most probable artists who could have been the authors of the reconstruction and architectonic transformations of the summer royal residence in Łobzow near Krakow. Among many architects working for Jan Sobieski, the authors analysed the work of those who, in their opinion, are most likely to have worked on rebuilding the residence because of their close relations with the King, Krakow, or even Łobzow itself. They are: Piotr Beber, Thieleman van Gameren and Augustyn Wincenty Locci.

Piotr Beber was born in Wrocław, probably in the year 1630. He was the court architect of King Jan III since 1681⁸. According to the church registers from the Wawel Cathedral, he used the title of the royal architect in the year 1686 during the baptism of his daughter Anna. His wife, recorded in the registers as Katarzyna Beberowa, signed her name as the wife of the “royal architect”. Thanks to those records it is known that

przekształceń letniej rezydencji królów w podkrakowskim wówczas Łobzowie. Analizie poddano pracę i twórczość tych spośród wielu pracujących dla Jana Sobieskiego projektantów, którzy zdaniem autorów najpewniej mogli pracować przy odbudowie rezydencji ze względu na ich bliskie relacje z królem, Krakowem, a nawet samym Łobzowem. Są to Piotr Beber, Tylman z Gameren oraz Augustyn Wincenty Locci.

Piotr Beber urodził się we Wrocławiu, prawdopodobnie w roku 1630. Był nadwornym budowniczym króla Jana III od 1681 roku⁸. Jak wynika z zapisów metryk katedry na Wawelu, używał tytułu architekta królewskiego w 1686 roku podczas chrztu swojej córki Anny. Jego żona, w metrykach widniejąca jako Katarzyna Beberowa, podpisywała się jako żona „architekta królewskiego”. Dzięki tym zapisom wiadomo, że rodzina Bebera mieszkała na Wawelu i była z nim mocno związana⁹. Beber pełnił także funkcję burgrabiego zamku wawelskiego¹⁰. Jego związki z Krakowem są zatem niezaprzeczalne. Również udokumentowany dorobek architekta pracującego na rzecz Sobieskiego świadczyć może o głębokim zaufaniu, jakim darzył go król.

Na zlecenie Jana III Beber zaprojektował w Żółkwi, najprawdopodobniej około roku 1687, ratusz, szpital oraz synagogę¹¹. Pracował też przy budowie żółkiewskiego zamku. Jako architekt królewski prowadził również, w latach 1684–1693, przebudowę pałacu w Kukizowie i budowę dworu w Jaryczowie¹².

Piotr Beber z wykształcenia był cieślą, a dzięki pracy przy odbudowie krakowskiej wieży ratuszowej zasłynął jako specjalista od kopuł i hełmów wież. Jan Gaudenty Zacherl, miejscowy rajca, pisał o nim: *Miałem tego Bebera człeka poczciwego, trzeźwego, wiernego i życzliwego, który tę wieżę budował (...) w roku bowiem 1686 sławny Piotr Beber budowniczy króla Jana III całą wieżę ratuszową krakowską nie według godności tego miasta przed kilku laty [w 1684 odbudowa po pożarze z 1680] postawioną, wyniósł z sześciu pomocnikami na łokci 12 od murów, nie spuszczać z niej dwóch wielkich cymbatów zegarowych kilkadziesiąt cetnarów ważących*¹³. Beber potwierdził wtedy swój niezwykły kunszt architektoniczny, gdy umieścił komorę zegarową na szczycie wieży nie demontując jej mechanizmu, lecz podnosząc ją stopniowo, jednocześnie podmuruwując od spodu. Samą wieżę przekrył barokowym hełmem i wzmocnił szkarpą od strony zachodniej¹⁴. Przebudowa ta była kolejnym dowodem na ogromne zaufanie, jakim Sobieski darzył Bebera jako swojego architekta.

Dzięki sławie zdobytej podczas odbudowy ratusza Beber zdobył zlecenie na odbudowę wieży Korniaków przy cerkwi Wołoskiej we Lwowie. W 1672 roku została ona zniszczona przez Turków. Architekt, ponownie na zlecenie króla Jana III, naprawił uszkodzenia oraz wprowadził własne zmiany do oryginalnego projektu, polegające na podwyższeniu wieży o jedno piętro z cegieł. Została ona następnie przekryta barokowym hełmem z czterema narożnymi, spiralnymi pinaklami u jego podstawy¹⁵.

Po śmierci króla Jana III Piotr Beber pracował na dworze Augusta II, gdzie był klucznikiem zamku kra-

Beber's family lived in the Wawel Castle and was closely attached to it⁹. Beber also served as the burgrave of the Wawel Castle¹⁰. His connection to Krakow is therefore undeniable. Also the documented works of the architect for Sobieski can confirm the complete trust the King had in him.

Commissioned by Jan III, Beber designed the town hall, the hospital and the synagogue in Żółkiew, most probably around the year 1687¹¹. He also worked at the construction of the castle in Żółkiew. As the royal architect, he also was in charge of the refurbishment of the palace in Kukizow and the construction of the manor in Jaryczow, in the years 1684–1693¹².

Piotr Beber was a carpenter by education, and thanks to working on rebuilding the Krakow town hall tower he became famous as a specialist on domes and tower cupolas. Jan Gaudenty Zacherl, a local town councillor, wrote about him: *I had that Beber, a good-natured, sober, loyal and obliging man, who built that tower (...) in the year 1686 the famous Piotr Beber, King Jan III's architect, the whole town hall tower, erected in Krakow inappropriately to the city rank a few years previously [in 1684 rebuilt after the fire in 1680], raised with six helpers up to 12 ells from the walls, while not lowering the town great clock bells weighing a few dozen hundredweight*¹³. Beber confirmed then his unique architectonic craftsmanship, when he set the clock chamber on the top of the tower without dismantling its mechanism, but raising it gradually and simultaneously underpinning it with masonry. He covered the tower with a Baroque cupola and reinforced with a buttress on the west side¹⁴. This rebuilding work was another proof of the trust Sobieski had in Beber as his architect.

Thanks to the name he made for himself while rebuilding the town hall, Beber was commissioned to rebuild the Korniyakt Tower by the Wallachian Orthodox church in Lviv. In 1672 it was destroyed by the Turks. Again commissioned by King Jan III, the architect repaired the damage and introduced his own alterations to the original project, which involved adding one storey made from brick to the tower. Then it was covered with a Baroque dome with four, corner, spiral pinnacles at its base¹⁵.

After the death of King Jan III, Piotr Beber worked at the court of August II, where he was the steward of the Krakow castle. The last church he rebuilt was the Church of the Virgin Mary in Żywiec where, as in the case of many previous buildings, he made a new roof and the tower dome¹⁶. He died probably in the year 1711. His close ties with Krakow and King Jan III, in combination with his extraordinary experience in reconstructing damaged court or church buildings, with particular attention to roofs, form the basis for assuming that Piotr Beber might have been the architect commissioned by the King to rebuild the Palace in Łobzow.

Thieleman van Gameren was another court architect of Sobieski, though not so closely connected to Krakow as Piotr Beber. His prolific works and very close relations with the King provide a basis for treating him as a supposed author of the project of rebuilding and

kowskiego. Ostatnią z odbudowanych przez niego świątyń był kościół pw. Najświętszej Marii Panny w Zywcu, gdzie jak w przypadku wielu poprzednich budowli zajął się wykonaniem nowego dachu oraz hełmu wieży¹⁶. Zmarł prawdopodobnie w roku 1711. Jego głębokie związki z Krakowem oraz osobą króla Jana III, w zestawieniu z jego niezwykle doświadczeniem w odbudowie zniszczonych budynków dworskich oraz sakralnych, ze szczególnym uwzględnieniem dachów, dają podstawy teorii, jakoby to właśnie Piotr Beber mógł być architektem, któremu król zlecił projekt odbudowy Pałacu w Łobzowie.

Tylman z Gameren (Thieleman van Gameren), kolejny z nadwornych architektów Sobieskiego, choć nie był tak mocno związany z Krakowem jak Piotr Beber, to jego niezwykle bogaty dorobek twórczy i bardzo bliskie relacje z królem dają podstawę do traktowania go jako przypuszczalnego autora projektu odbudowy i przebudowy pałacu w podkrakowskim Łobzowie.

Całe zawodowe życie Tylmana wiązało się z Polską. Już w drugiej połowie XVII wieku stał się jednym z czołowych architektów swojej epoki, dzięki czemu zyskiwał liczne zamówienia oraz realizacje. Zdobył także nobilitację i tytuł szlachecki. Należał do wybitnych przedstawicieli baroku klasycyzującego¹⁷.

Tylman van Gameren urodził się najprawdopodobniej w lipcu 1632 roku w Utrechcie, w rodzinie kupca sukienego Jacoba Janszona van Gamerena¹⁸. Studiując w Holandii i Niemczech zdobył wykształcenie w dziedzinie inżynierii wojskowej. W służbie dla hetmana Jerzego Sebastiana Lubomirskiego (od 1666 roku) projektował twierdze, obwarowania i urzędnictwa wojskowe. Inżynierem królewskim został w roku 1672, później mianowano go również królewskim sekretarzem oraz nadwornym architektem Stanisława Herakliusza Lubomirskiego¹⁹.

Jego doświadczenie militarne oraz wiedza na temat inżynierii wojskowej sprawiły, że w 1683 roku wziął udział, u boku Sobieskiego, w wyprawie wiedeńskiej. Prawdopodobnie dzięki zasługom w bitwie otrzymywał od króla wiele intratnych zleceń, między innymi na kościół Kapucynów oraz projekt fasady kolegiaty św. Jana Chrzciciela w Warszawie. Dwa lata później uhonorowany został indygenatem, który przyznawał mu pełnię praw polskiego szlachcica²⁰.

Lata osiemdziesiąte XVII wieku były dla Tylmana okresem, gdy powstały jego największe dzieła architektoniczne. W latach 1687–1693 wykonał na zlecenie Stanisława Herakliusza Lubomirskiego projekt zespołu kościelno-klasztornego Bernardynów w Czerniakowie, zaś w latach 1687–1688 pałac Krasieńskich w Warszawie, a w 1689 roku projekt kościoła św. Anny w Krakowie. Na zlecenie Marii Kazimiery, żony Jana III Sobieskiego, Tylman zaprojektował warszawski kościół i klasztor Sakramentek, będący jej wotum za odniesione przez męża zwycięstwo pod Wiedniem²¹.

Projektem Tylmana z Gameren, który mógłby rzucać nowe światło na jego ewentualny udział w odbudowie

Ryc. 3. Wieża Korniaktów we Lwowie, autolitografia barwna O. Dobrowolskiego, 1906; archiwum Domu Aukcyjnego „Nautilus” w Krakowie
Fig. 3. Korniakt Tower in Lviv, colour auto-lithograph by O. Dobrowolski, 1906; archive of “Nautilus” Auction House in Krakow

Ryc. 4. „Marie Mont”, rycina Moritza Bodenehra, po 1723 r.; Biblioteka Narodowa
Fig. 4. “Marie Mont”, sketch by Moritz Bodenehr, after 1723; National Library

transformation of the palace in Łobzow near Krakow.

The whole professional life of Thieleman was associated with Poland. Already in the second half of the 17th century he became one of the leading architects of his times, thanks to which he acquired numerous commissions and realisations. He was also ennobled and a title was conferred on him. He was among the eminent representatives of classicizing Baroque¹⁷.

Most probably Thieleman van Gameren was born in July 1632, in Utrecht, in a family of a cloth merchant Jacob Janszon van Gameren¹⁸. Studying in Holland and Germany, he was educated in military engineering. In the service of the hetman Jerzy Sebastian Lubomirski (since 1666) he designed fortresses, fortifications and military devices. He became a royal engineer in the year 1672, and later was also appointed the royal secretary and the court architect to Stanisław Herakliusz Lubomirski¹⁹.

Due to his military experience and knowledge concerning military engineering, in 1683 he took part in the military expedition to Vienna, with Sobieski. Probably because of services rendered during the battle, he received numerous lucrative commissions from the King, e.g. the Capuchin Church and the project of the facade of the collegiate church of John the Baptist in Warszawa. Two years later he was granted ‘indygenat’ (naturalisation), which granted him the full rights of a Polish nobleman²⁰.

The 1680s were for Thielemen a period when he created his greatest architectonic works. In the years 1687–1693, commissioned by Stanisław Herakliusz Lubomirski he made a project of the church and monastery complex of the Bernardines in Czerniakow, while in the years 1687–1688, the palace of the Krasieński family in Warszawa, and in 1689 the project of the church of St. Anna in Krakow. Commissioned by Maria Kazimiera, the wife of Jan III Sobieski, Thieleman designed the church and convent of the Benedictine Sisters of Perpetual Adoration of the Most Holy Sacrament in

zniszczonej przez Szwedów rezydencji łobzowskiej, był wykonany na zlecenie Sobieskiego dla jego małżonki Marii Kazimiery pałacyk w podwarszawskiej wsi Półkowo, nazwany na cześć królowej Marie Mont²². Była to rozciągająca się na wysokiej skarpcie wiślanej piętrowa, centralna budowla na planie kwadratu, nakryta dachem namiotowym z ozdobną banią. Piano nobile znajdowało się na pierwszym piętrze, a wszystkie elewacje pałacyku zostały jednakowo ukształtowane za pomocą ram i pilastrów. Pałac ten służył wyłącznie prywatnej stronie życia rodziny królewskiej²³.

Choć Tylman z Gameren wydawać by się mógł bardzo prawdopodobnym autorem projektu odbudowy pałacu w Łobzowie, pod wątpliwość każe poddać tę teorię dość dobre udokumentowanie jego twórczego dorobku, w którym nie pojawiają się żadne wzmianki na ten temat. W 1934 roku odkryte zostały nieznane wcześniej projekty i ryciny architekta, na podstawie których Tadeusz Makowiecki opracował dokładny zbiór wszystkich realizacji Tylmana²⁴, a tam, oprócz kościoła św. Anny, nie pojawia się żadna inna krakowska realizacja.

Mimo przedstawionych wątpliwości faktem pozostaje, iż Tylman z Gameren pracował wielokrotnie na zlecenie Jana III Sobieskiego oraz jego rodziny, a zaufanie, którym król darzył swego architekta, zabierając go ze sobą na kampanię wiedeńską, daje podstawy do przypuszczeń, że mógł go również poprosić o projekt odbudowy rezydencji, w której zostawiał swoją żonę oraz dzieci wyruszając na wojnę z Turkami²⁵.

Kolejnym, a zarazem ostatnim z przedstawionych architektów, blisko związanych z osobą króla Jana III Sobieskiego, który mógłby otrzymać zlecenie pracy nad restauracją łobzowskiej rezydencji, był w opinii autorów Augustyn Wincenty Locci.

Locci, architekt i artystyczny doradca Jana III Sobieskiego, urodził się w Warszawie ok. 1640 roku²⁶. Był najstarszym dzieckiem włoskiego szlachcica, Agostina Locciego, scenografa i architekta, jednego z najwybitniejszych twórców działających na dworze Wazów, oraz Urszuli Doroty, wywodzącej się z warszawskiego rodu Gizów. Rodzina Loccich mieszkała z woli Władysława IV w apartamentach na Zamku Warszawskim, a dzięki wysokiej pozycji Agostina wiodła dostatnie życie. Augustyn Wincenty dorastał wśród królewskich dworzan oraz w kręgach artystycznej i intelektualnej elity stolicy, prawdopodobnie otrzymał więc doskonale wychowanie i wykształcenie²⁷.

Z racji związków rodziny Loccich z dworem Władysława IV można przypuszczać, iż niejednokrotnie w dzieciństwie Augustyn Locci odwiedzał letnią rezydencję w Łobzowie, gdzie, jak wiemy z dobrze udokumentowanych źródeł historycznych, król przyszedł na świat. Wazowie byli mocno przywiązani do Łobzowa, ojciec Władysława IV Zygmunt III zainwestował w przebudowę pałacu, a rodzina królewska lubiła spędzać tam czas²⁸. Po śmierci Zygmunta III i jego drugiej żony Konstancji Władysław IV właśnie w Łobzowie wystawił zwłoki pary królewskiej, zanim spoczęły w kryptach katedry wawelskiej²⁹. Sam zaś, już jako król Polski, by-

Warszawa, which was her votive offering for the victory her husband had achieved in Vienna²¹.

The project by Thieleman van Gameren, which could shed new light on his possible participation in rebuilding the Łobzow residence destroyed by Swedish troops, was the palace in the village of Półkowo near Warszawa, called Marie Mont in honour of the queen and commissioned by Sobieski for his spouse Maria Kazimiera²². It was a one-storey, central building on the square plan, located on a high escarpment overlooking the Vistula, and covered with a tent roof with a decorative onion dome. Piano nobile was on the first floor, and all elevations of the palace were formed in the same manner using frames and pilasters. The palace served only the private aspect of the life of the royal family²³.

Although Thieleman van Gameren seemed to be the most likely author of the reconstruction project for the palace in Łobzow, the theory arouses doubts because his creative achievements are fairly well documented, yet no mention of the palace has been found. In 1934, previously unknown projects and sketches by that architect were discovered, on the basis of which Tadeusz Makowiecki prepared an exhaustive collection of all realisations by Thieleman²⁴, in which there is no other realisation in Krakow besides the church of St. Anna.

Despite the presented doubts, the fact remains that Thieleman van Gameren was often commissioned to work for Jan III Sobieski and his family, and the trust the King had in his architect taking him on the Vienna campaign, offer a basis to surmise that he also might have been asked to prepare a project for the reconstruction of the residence in which the King was leaving his wife and children while going to war with Turks²⁵.

Yet another, but this time the last of the presented architects, closely connected with King Jan III Sobieski, who could have been commissioned to work on the restoration of the Łobzow residence, in the authors' opinion, was Augustyn Wincenty Locci.

Locci, an architect and artistic advisor to Jan III Sobieski, was born in Warszawa round 1640²⁶. He was the oldest child of an Italian nobleman, Agostino Locci, a stage designer and architect, one of the most outstanding artists in the Vasa court, and of Urszula Dorota from the Giza family from Warszawa. By order of King Władysław IV, the Locci family lived in apartments in the Royal Castle in Warszawa, and thanks to the high position of Agostino they were comfortably well-off. Augustyn Wincenty grew among royal courtiers and the artistic and intellectual elite of the capital, so he must have received excellent upbringing and education²⁷.

Because the Locci family was connected to the court of Władysław IV, it can be assumed that during his childhood Augustyn Locci must have frequently visited the summer residence in Łobzow where, as we know from well-documented historical sources, the king had been born. The Vasa dynasty was strongly attached to Łobzow; the father of Władysław IV, Zygmunt III, invested in the renovation of the place, and the royal family liked spending time there²⁸. After the death of Zygmunt III

wał tutaj nie tylko odpoczywając, ale też pogrążając się w obowiązkach królewskich przyjmował poselstwa czy zwoływał obrady, czyniąc to wszystko w „ulubionym pałacu królewskim pod Krakowem w Łobzowie”³⁰.

W kwietniu 1673 roku, na sejmie, dzięki osobistej rekomendacji Jana Sobieskiego, król Michał Korybut Wiśniowiecki nadał Locciemu indygenat polski za okazane wielokrotnie „cnotę i biegłość w inżynierskiej nauce”³¹. Nie jest w pełni jasne, kiedy dokładnie Locci nawiązał bliskie stosunki zawodowe z Sobieskim, najprawdopodobniej jednak był on członkiem dworu Sobieskiego, gdy ten był jeszcze hetmanem, a po objęciu przez Jana III tronu został jego sekretarzem. W 1675 roku otrzymał dożywotnią roczną pensję w wysokości 2000 złotych na żupach wielickich. W przywileju tym monarcha nazwał go „aulicus intimus et secretarius noster” (najbardziej zaufanym dworzaninem i sekretarzem naszym), a rok później potwierdził specjalnym dyplomem polskie szlachectwo Locciego, z rozszerzeniem na jego trzech żyjących braci: Franciszka, Kazimierza i Jana Mikołaja, oraz ustaleniem klejnotu herbowego (Lew)³².

Z analizy losów krakowskiego pałacu w Łobzowie wynika, że był ruiną po zniszczeniu przez Szwedów jeszcze 1665 roku, jednak później (nie wiadomo dokładnie kiedy, natomiast źródła podają okres około dwudziestu lat po szwedzkim potopie, czyli około 1675 roku) zatroszczył się o pałac właśnie Jan Sobieski, wówczas jeszcze hetman wielki koronny³³. Data ta jest niezwykle korzystna dla przypisania autorstwa projektu odbudowy pałacu właśnie Locciemu, ponieważ pokrywa się ona z nawiązaniem przez niego bliższej współpracy z królem. Dodatkowo wiadomym jest, że Locci zaczął pracę nad pałacem w podwarszawskim Wilanowie dopiero po 1677 roku³⁴.

Po rozpoczęciu pracy nad pałacem w Wilanowie Locci w jednym ze swoich listów do króla pisał o otrzymaniu „columny z Łobzowa calusieńkiej” popisując się przy tym doskonałą znajomością różnego rodzaju marmurów, pisząc: „...nikt nie wie co to za kamień, bo nie tutejszy marmur, ale ja zaś wiem, że jest Marmo granito d’Egisto”³⁵. Jest bardzo możliwe, że Locci wiedział, skąd brany jest materiał przysyłany mu do wykorzystania przy budowie Wilanowa, ponieważ mógł widzieć go już wcześniej, właśnie podczas prac nad projektem odbudowy łobzowskiej rezydencji.

Pałac w Wilanowie, będący bez wątpienia największym dziełem architektonicznym Augustyna, jeszcze w 1677 roku był magnackim dworem z alkierzami³⁶. Jego późniejsze, stopniowe przebudowy, zlecone właśnie Locciemu, polegały na znacznej rozbudowie (między innymi wtedy dobudowano dwie boczne wieże). W późniejszych etapach wieże przekryto miedzianymi hełmami. Podczas trwającej aż do 1696 roku przebudowy powstało także dodatkowe piętro nad centralną częścią pałacu³⁷. Pomimo iż praca nad pałacem w Wilanowie nie polegała na odbudowie zniszczonego budynku, lecz na jego przebudowie i rozbudowie, zauważalną analogią do rezydencji łobzowskiej była konieczność zaprojektowania nowego dachu czy budowy dodatkowego piętra,

and his second wife Konstancja, the bodies of the royal couple lay in state in Łobzow before they were laid to rest in the crypt of the Wawel Cathedral²⁹. Władysław IV as the King of Poland used to come here not only to rest, but also to deal with his royal duties receiving envoys or calling meetings, doing all this in the “favourite royal palace in Łobzow near Krakow”³⁰.

In April 1673, at the Sejm, owing to a personal recommendation from Jan Sobieski, King Michał Korybut Wiśniowiecki granted Locci Polish ‘indigenat’ for frequently displayed “virtue and skill in engineering science”³¹. It is not very clear when precisely Locci established close professional relations with Sobieski, though it seems most likely that he was a member of Sobieski’s retinue when the latter was still a hetman; and after Jan III ascended the throne became his secretary. In 1675 he received a life annual income to the sum of 2000 zlotys from the Wieliczka salt mine. In the privilege the monarch called him “aulicus intimus et secretarius noster” (our most trusted courtier and secretary), and a year later confirmed the Polish nobility of Locci with a special diploma, extending it to his three living brothers: Franciszek, Kazimierz and Jan Mikołaj, and established their coat of arms (Lion)³².

The analysis of the history of the Krakow palace in Łobzow reveals that it was a ruin after it had been destroyed by Swedish troops in 1665; however later (it is not precisely known when, but sources mention a period of about twenty years after the Swedish Deluge, so around 1675) it was Jan Sobieski, then still the Grand Crown Hetman, who took care of the palace³³. The date might suggest attributing the project of the palace reconstruction to Locci, as it corresponds to the time when he established a closer cooperation with the King. Additionally, it is known that Locci commenced working on the Palace in Wilanow near Warszawa only after 1677³⁴.

After beginning the work on the palace in Wilanow, Locci in one of his letters to the King wrote about receiving “a column from Łobzow, a whole one”, additionally showing off his knowledge of various kinds of marble by writing: “...nobody knows what stone it is because it is not local marble, though I know that it is Marmo granito d’Egisto”³⁵. It is highly likely that Locci knew where the material he was sent to use while building Wilanow had come from, because he may have seen it before, during the work on the reconstruction of the Łobzow residence.

The Palace in Wilanow, which is undoubtedly the greatest architectonic masterpiece by Augustyn Locci, was still a magnate manor with corner annexes in 1677³⁶. Its later gradual transformations that Locci was commissioned to carry out involved its considerable extension (e.g. two side towers were added then). At later stages the towers were covered with copper domes. In the course of refurbishment which lasted until 1696, another storey was also added to the central section of the palace³⁷. Although the work on the Palace in Wilanow did not involve rebuilding a destroyed object but its refurbishment and extension, a noticeable analogy to the Łobzow residence

które w przypadku Łobzowa mogło być znacznie zdezastrowane po zniszczeniach szwedzkich. Dodatkowo, jak potwierdza wspomniany wyżej list, Locci doskonale orientował się w materiałach budowlanych z łobzowskiego pałacu, co jak wspomniano powyżej, świadczyć może o tym, że miał z nimi styczność już wcześniej, myśląc być może już wtedy o wykorzystaniu co lepszych luźnych detali do planowanej wkrótce wielkiej realizacji w Wilanowie. Biorąc pod uwagę jego związki z dworem Władysława IV, prawdopodobnie znał Łobzów z dzieciństwa i mógł darzyć to miejsce, podobnie jak król, dużym sentymentem, co jest dodatkowym argumentem za przypisaniem mu autorstwa projektu odbudowy Łobzowa.

Ponieważ losy pałacu w Łobzowie za czasów Jana III Sobieskiego są wciąż bardzo niejasne, nie sposób jednoznacznie określić, któremu ze swoich zaufanych i cenionych architektów mógł zlecić król odbudowę obiektu. Pewnym jest natomiast, że władca otoczył pałac wyjątkową troską, próbując mu przywrócić jego dawną świetność, i że udało mu się to na tyle, aby mogła w nim zamieszkać jego żona wraz z dziećmi. Skoro też zdecydował się, aby to właśnie tutaj powrócić po wiktorii wiedeńskiej³⁸, pałac musiał być doprowadzony do stanu, który swoją świetnością nie ujmował międzynarodowej już sławie Sobieskiego.

Z omówionych architektów jedynie Tylman z Gameren, ze względu na bardzo dokładne udokumentowanie jego dorobku i dużą popularność, która bez wątpienia dawała rozgłos wszystkim jego przedsięwzięciom artystycznym, nie wydaje się być odpowiedzialny za odbudowę łobzowskiego pałacu, gdyż brak jest o tym wzmianek w źródłach dokumentujących jego realizacje. Z kolei Piotr Beber był architektem bardzo cenionym przez króla, dodatkowo mocno związanym z Krakowem i Wawelem. Jego działalność zawodowa nie została tak szeroko udokumentowana jak prace Tylmana. To pozwala przypuszczać, że jego udział przy ewentualnych pracach naprawczych w Łobzowie mógł nie być wzmiankowany w źródłach bądź takie się nie zachowały. Ze względu na szerokie doświadczenie Bebera w rekonstrukcjach zniszczonych pałaców i budynków sakralnych, w szczególności dachów, zatrudnienie go przy odbudowie pałacu jest bardzo prawdopodobne. Natomiast Augustyn Locci był jednym z najbliższych architektów króla, pełnił wręcz funkcję jego doradcy artystycznego. Data rozpoczęcia przez niego pracy nad pałacem w Wilanowie może wskazywać, że wcześniej, w połowie lat siedemdziesiątych XVII wieku mógł otrzymać od króla zlecenie na wykonanie projektu odbudowy letniej rezydencji, w której Sobieski zamierzał zamieszkać wraz z rodziną. Ciekawe są też jego bezpośrednie powiązania z Łobzowem, wzmianka o kolumnie przywiezionej z pałacu do Wilanowa oraz silne relacje jego rodziców z dworem Władysława IV.

Analizując dokonania wymienionych artystów, autorzy są zdania, że przede wszystkim Beber lub Locci mogli przyczynić się do odbudowy letniej rezydencji w Łobzowie, ze względu na ich ścisłe związki z Krakowem i Łobzowem, zainteresowania twórcze dotyczące

was the need to design a new roof or adding another storey which, in the case of Łobzow might have been much more damaged after the havoc wreaked by Swedish troops. Moreover, as the above mentioned letter confirms, Locci was very knowledgeable about building materials from the Łobzow palace which, as has been mentioned above, could prove that he had come across them before, perhaps already thinking about using better loose details in the planned grand realisation in Wilanow. Considering his connections to the court of Władysław IV, Locci might have been familiar with Łobzow from his childhood and might have felt a sentiment for the place, like the king, which is an additional argument in favour of attributing the project of Łobzow reconstruction to him.

Since the history of the palace in Łobzow during the reign of Jan III Sobieski still remains rather unclear, it is impossible to determine which one of the trusted and highly regarded architects was commissioned by the King to rebuild the object. It is certain, however, that the King took exceptional care about the palace, trying to restore it to its former glory, and that his efforts were sufficiently successful to allow his wife and children to stay there. Since the King decided to return here after the victory in the Battle of Vienna³⁸, the palace must have been in a magnificent condition that would not detract from the already international fame of Sobieski.

Among the discussed architects only Thieleman van Gameren, because of his very well documented achievements and huge popularity that must have given wide publicity to all his artistic undertakings, does not seem to be responsible for the reconstruction of the Łobzow palace, since it is not mentioned in sources documenting his realisations. On the other hand, Piotr Beber was an architect very highly regarded by the King, and additionally very much attached to Krakow and the Wawel Castle. His professional activity was not so thoroughly documented as Thieleman's. That allows for surmising that his participation in possible repair work in Łobzow either might not have been mentioned in the sources, or the latter might have been destroyed. Because of the Beber's vast experience in reconstructing ruined palaces and church buildings, particularly their roofs, it is highly likely that he was employed in rebuilding the palace. Augustyn Locci, however, was one of the architects closest to the King, and practically served as the royal artistic advisor. The date when he commenced the work on the palace in Wilanow might indicate that previously, during the mid-1670s, he might have been commissioned by the King to prepare a project of rebuilding the summer residence where Sobieski planned to live with his family. Also interesting are the architect's direct connections to Łobzow, a mention concerning the column transported from the palace to Wilanow, and close attachment of his parents to the court of Władysław IV.

Analysing the accomplishments of the mentioned artists, the authors are of the opinion that primarily either Beber or Locci might have contributed to the reconstruction of the summer residence in Łobzow, because of their close ties to Krakow and Łobzow, crea-

odbudowy i rekonstrukcji zniszczonych budynków oraz dużą wiedzę konstruktorską ze szczególnym uwzględnieniem projektowania dachów. Bezsprzeczonym pozostaje fakt, iż pałac łobzowski został odbudowany w takim zakresie, który umożliwił zamieszkanie tu królowi i jego najbliższymi.

Bez wątpliwości pałac w Łobzowie wart był takiego zaangażowania w przywrócenie mu dawnej świetności, nie tylko ze względu na strategiczną dla Sobieskiego lokalizację oraz kwestie finansowe, ale przede wszystkim przez szacunek dla bogatej historii oraz swoisty urok, który od początku przyciągał tu władców Polski, będąc miejscem, do którego większość z nich chętnie powracała.

Undoubtedly, the palace in Łobzow was worth investing in restoring it to its former glory, not merely because of its strategic location for Sobieski or financial issues, but primarily because of the respect for its eventful history and specific charm which had attracted Polish monarchs from the very beginning, making it a place where the majority of them willingly returned.

Undoubtedly, the palace in Łobzow was worth investing in restoring it to its former glory, not merely because of its strategic location for Sobieski or financial issues, but primarily because of the respect for its eventful history and specific charm which had attracted Polish monarchs from the very beginning, making it a place where the majority of them willingly returned.

BIBLIOGRAFIA / REFERENCES

- [1] Fijałkowski W. Jan III Sobieski i jego mecenat kulturalny – bilans zainteresowań, inicjatyw i dokonań polskiego monarchy na polu kultury artystycznej i umysłowej w drugiej poł. XVII w. Warszawa, 1984.
- [2] Grabowski A. Dawne Zabytki Miasta Krakowa. Drukarnia Czasu przy ulicy Szczepańskiej pod nr. 369, Kraków, 1850.
- [3] Grabowski A. Kraków i jego okolice. Nakładem księgarni D.E. Friedleina, Kraków, 1866.
- [4] Karpowicz M. Barok w Polsce. Arkady, Warszawa, 1988.
- [5] Łoski J. Jan Sobieski, jego rodzina, towarzysze broni i współczesne zabytki. Nakładem autora, Warszawa, 1883.
- [6] Łoza S. Architekci i budowniczowie w Polsce. Warszawa, 1954.
- [7] Makowiecki T. Archiwum planów Tylmana z Gameren, architekta epoki Sobieskiego. Towarzystwo Naukowe Warszawskie, Warszawa, 1938.
- [8] Mossakowski S. Tylman z Gameren, architekt polskiego baroku. Warszawa, 1973.
- [9] Osiecka-Samsonowicz H. Agostino Locci (1601–1660): scenograf i architekt na dworze królewskim w Polsce.
- [10] Ottenheim K. Tylman z Gameren: architekt Warszawy: Holender z pochodzenia, Polak z wyboru. Zamek Królewski, Warszawa, 2003.
- [11] Pikulski P. W poszukiwaniu architektonicznego stylu Jana III Sobieskiego. *Wiadomości Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation* 2018 [artykuł w druku].
- [12] Rączka J.W. Przemiany Krajobrazu Podkrakowskiej Rezydencji Łobzów. Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki, Kraków, 1996.
- [13] Rąkowski G. Przewodnik po Ukrainie Zachodniej, część IV Lwów. Oficyna wydawnicza „Rewasz”, Pruszków, 2008.
- [14] Rożek M. Mecenat artystyczny mieszczaństwa krakowskiego w XVII [i.e. siedemnastym] wieku. Biblioteka Krakowska, Wydawnictwo Literackie, 1977.
- [15] Rożek M. *Peregrinatio Religiosa, Folia Historica Cracoviensia* 1997–1998;4–5:215.
- [16] Stala K. Królewska rezydencja Zygmunta III Wazy w Łobzowie. Próba rekonstrukcji. *Wiadomości Konserwatorskie* 2015;42.
- [17] *Studia do dziejów Wawelu. Tom II. Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu*, Ministerstwo Kultury i Sztuki, Szablowski J (ed.), Kraków, 1960.
- [18] Sygański J.T.J. *Metryki Kościoła Maryackiego i Katedry na Wawelu w Krakowie*. Nakładem Towarzystwa Heraldycznego, Lwów, 1912.
- [19] Szajnocha K. *Dzieła Karola Szajnochy. Dwa lata dziejów naszych. 1646–48. Tom IX*, Warszawa 1877.
- [20] Szaniawski J.K. *Dzieje Narodu Polskiego za panowania Władysława IV*. Warszawa, 1823.
- [21] Szypt M., Pikulski P. *Obscure fate of the Palace in Łobzow during the reign of Jan III Sobieski. Attempt at computer reconstruction based on the analysis of the palace history since 1655 till the mid-19th century*. *Wiadomości Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation* 2016;47:119–124.
- [22] *Sztuka 1 poł. XVIII wieku: materiały sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Rzeszów, listopad 1978*, Lisińska H. (ed.), Stowarzyszenie Historyków Sztuki, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, 1981.
- [23] Starzyński J. Augustyn Locci, inżynier i artystyczny doradca Jana III. *Biuletyn Naukowy, Zakład Architektury Polskiej i Historii Sztuki*, Warszawa, 1932/1933.
- [24] Starzyński J. *Wilanów: dzieje budowy pałacu za Jana III*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, 1976.
- [25] Tomkiewicz W. *Polska w okresie Drugiej Wojny Północnej 1655–1660. Tom II Rozprawy*, Warszawa, 1957.

- ¹ W. Tomkiewicz, *Polska w okresie Drugiej Wojny Północnej 1655–1660*, Tom II Rozprawy, Warszawa 1957, s. 118.
- ² J.W. Rączka, *Przemiany Krajobrazu Podkrakowskiej Rezydencji Łobzów*, Politechnika Krakowska, Kraków 1996, s. 42–44.
- ³ M. Szpyt, P. Pikulski, *Obscure fate of the Palace in Łobzów during the reign of Jan III Sobieski. Attempt at computer reconstruction based on the analysis of the palace history since 1655 till the mid-19th century*. *Wiadomości Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation* 2016/47:119–124.
- ⁴ P. Pikulski, *W poszukiwaniu architektonicznego stylu Jana III Sobieskiego*, *Wiadomości Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation* 2018 (artykuł w druku).
- ⁵ M. Szpyt, P. Pikulski, op. cit.
- ⁶ M. Rożek, *Peregrinatio Religiosa, Folia Historica Cracoviensia*, Vol. 4–5, 1997–1998, s. 215.
- ⁷ Ibidem.
- ⁸ S. Łoza, *Architekci i budowniczowie w Polsce*, Warszawa, 1954, s. 31.
- ⁹ J.T. Sygański, *Metryki Kościoła Maryackiego i Katedry na Wawelu w Krakowie*, nakładem Towarzystwa Heraldycznego, Lwów 1912, s. 74.
- ¹⁰ *Studia do dziejów Wawelu, Tom II, Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu*, Ministerstwo Kultury i Sztuki, (prac. zb., red. prof. dr Jerzy Szablowski), Kraków 1960, s. 464.
- ¹¹ W. Fijałkowski, *Jan III Sobieski i jego mecenat kulturalny – bilans zainteresowań, inicjatyw i dokonań polskiego monarchy na polu kultury artystycznej i umysłowej w drugiej poł. XVII w.*, Warszawa 1984, s. 12.
- ¹² *Sztuka 1 poł. XVIII wieku: materiały sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Rzeszów, listopad 1978*, Stowarzyszenie Historyków Sztuki, (prac. zb., red. Halina Lisińska), Państwowe Wydawnictwo naukowe, Warszawa 1981, s. 322.
- ¹³ A. Grabowski, *Kraków i jego okolice*, Nakładem księgarnia D.E. Friedleina, Kraków 1866, s. 330.
- ¹⁴ M. Rożek, *Mecenas artystyczny mieszczaństwa krakowskiego w XVII [i.e. siedemnastym] wieku*, Biblioteka Krakowska, Wydawnictwo Literackie, 1977, s. 193.
- ¹⁵ G. Rąkowski, *Przewodnik po Ukrainie Zachodniej, część IV Lwów*, Oficyna wydawnicza „Rewasz”, Pruszków 2008, s. 71.
- ¹⁶ S. Łoza, op. cit., s. 23.
- ¹⁷ S. Mossakowski, *Tylman z Gameren, architekt polskiego baroku*, Warszawa, 1973, s. 14.
- ¹⁸ Ibidem, s. 13.
- ¹⁹ K. Ottenheim, *Tylman z Gameren: architekci Warszawy: Holender z pochodzenia, Polak z wyboru*, Zamek Królewski, Warszawa 2003, s. 154–157.
- ²⁰ J. Łoski, *Jan Sobieski, jego rodzina, towarzysze broni i współczesne zabytki*, nakładem autora, Warszawa 1883, s. 58.
- ²¹ T. Makowiecki, *Archiwum planów Tylmana z Gameren, architekta epoki Sobieskiego*, Towarzystwo Naukowe Warszawskie, Warszawa 1938, s. 137.
- ²² S. Mossakowski, op. cit., s. 55.
- ²³ Ibidem, s. 217.
- ²⁴ T. Makowiecki, op. cit., s. 135.
- ²⁵ M. Szpyt, P. Pikulski, op. cit., s. 119–124.
- ²⁶ S. Łoza, op. cit., s. 177.
- ²⁷ H. Osiecka-Samsonowicz, *Agostino Locci (1601–1660): scenograf i architekt na dworze królewskim w Polsce*, s. 17.
- ²⁸ Por. K. Stala, *Królewska rezydencja Zygmunta III Wazy w Łobzowie. Próba rekonstrukcji*, *Wiadomości Konserwatorskie* 42/2015.
- ²⁹ J.K. Szaniawski, *Dzieje Narodu Polskiego za panowania Władysława IV*, Warszawa 1823, s. 41.
- ³⁰ K. Szajnocha, *Dzieła Karola Szajnochy. Dwa lata dziejów naszych. 1646–48*. Tom IX, Warszawa 1877, s. 21.
- ³¹ J. Starzyński, *Augustyn Locci, inżynier i artystyczny doradca Jana III*, *Biuletyn Naukowy, Zakład Architektury Polskiej i Historii Sztuki*, Warszawa 1.1932/1933, s. 120.
- ³² Ibidem, s. 121.
- ³³ J.W. Rączka, op. cit., s. 36.
- ³⁴ J. Starzyński, *Augustyn Locci...*, op. cit., s. 122.
- ³⁵ J. Starzyński, *Wilanów: dzieje budowy pałacu za Jana III*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1976, s. 22.
- ³⁶ P. Pikulski, op. cit. (artykuł w druku).
- ³⁷ J. Starzyński, *Wilanów: dzieje budowy...*, op. cit., s. 45.
- ³⁸ M. Szpyt, P. Pikulski, op. cit... s. 119–124.
- ³⁹ W. Tomkiewicz, *Polska w okresie Drugiej Wojny Północnej 1655–1660*, Tom II Rozprawy, Warszawa 1957, s. 119.

Streszczenie

Artykuł jest wynikiem kontynuacji badań nad stanem zachowania krakowskiego pałacu w Łobzowie po zniszczeniach z 1655 roku³⁹ i związkami obiektu z osobą Jana III Sobieskiego. Istniejące, nieliczne źródła historyczne potwierdzają, że król zaangażował się w odbudowę letniej rezydencji, po to, by umieścić w niej swoją rodzinę w czasie odsieczy wiedeńskiej. Po badaniach dotyczących odtworzenia skali przeobrażeń pałacu oraz jego nowego kształtu nadanego z inicjatywy Sobieskiego rozpoczęto kwerendę archiwaliów związanych z osobami architektów króla oraz podjęto się analizy źródeł historycznych dotyczących życia zawodowego i prywatnego tych twórców, ich związków z królem, Krakowem i Łobzowem. Przeprowadzono także analizę dorobku projektowego oraz umiejętności i zainteresowań projektowo-budowlanych wybranych artystów celem wskazania najbardziej prawdopodobnego kandydata na autora projektu odbudowy oraz przekształceń pałacu łobzowskiego.

Abstract

This article is a result of continued research on the state of preservation of the Palace in Łobzów, Kraków, after the damage it suffered in 1655³⁹ and its associations with the person of Jan III Sobieski. The few existing historical sources confirm that the King was involved in rebuilding the summer residence in order to put his family there during the relief of Vienna. After the research concerning recreating the scale of transformation in the palace and its new shape initiated by Sobieski, a preliminary research of archive materials relating to the King's architects was undertaken, as well as an analysis of historical sources concerning their professional and private life, their connection to the King, Kraków and Łobzów. An analysis of project achievements, skills and project-building interests of the selected artists was also carried out in order to indicate the most likely candidate for the author of the project of the reconstruction and transformation of the Łobzów palace.